सप्त ककारा:

1) कः-सः कः? सः युवकः।

2) किम्- भवतः नाम किम् ?

3) कुत्र- पुस्तकं कुत्र अस्ति?

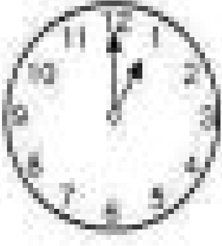
4) कदा- परीक्षा कदा भविष्यति ?

5) कति- ग्रन्थालये कति ग्रन्था: सन्ति ?

6) कुतः- भवान् कुतः आगच्छति?

7) किमर्थं-बालकः किमर्थं रोदिति?

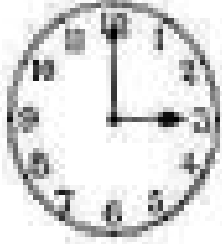
जयदेवः

एकवादनम्

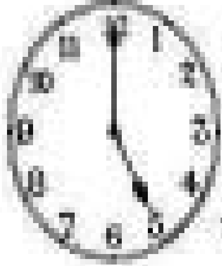
द्विवादनम्

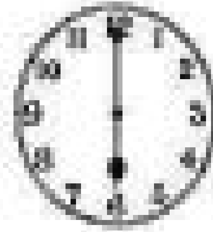
त्रिवादनम्

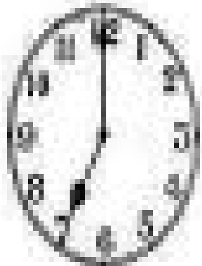
चतुर्वादनम्

पंचवादनम्

षड्वादनम्

सप्तवदनम्

अष्टवादनम्

Following are the क्त and क्तवतु ending roots.

क्त प्रत्ययान्ताः

Roots	क्त Ending	Meaning
कुप्	कुपितः/ता/तम्	excited
क्रुध्	क्रुद्धः/द्धा/द्धम्	to be angreed
कृ	कृतः/ता/तम्	done
खन्	खातः/ता/तम्	dug
गम्	गतः/ता/तम्	gone
चल्	चलितः/ता/तम्	walked
जन्	जातः/ता/तम्	produce

प्र + नम्	प्रणम्य	after bowing
उत् + स्था	उत्थाय	after getting up
निर् + ईक्ष्	निरीक्ष्य	after looking at
परा + जि	पराजित्य	after
वि + स्मृ	विस्मृत्य	after forgetting
उप + कृ	उपकृत्य	after helping
उत् + तॄ	उत्तीर्य	after crossing
प्र + विश्	प्रविश्य	after entering
उप + विश्	उपविश्य	after sitting
अव + तॄ	अवतीर्य	after descending

तुमुन्नन्ताः

Roots	तुमुन्नन्ताः	meaning
पच्	पक्तुम्	for cooking
कृ	कर्तुम्	for doing
तॄ	तर्तुम्	for swimming
स्मृ	स्मर्तुम्	for remembering
लभ्	लब्धुम्	for obtaining
वच्	वक्तुम्	for talking
दृश्	द्रष्टुम्	for seeing
दा	दातुम्	for giving
पा	पातुम्	for drinking
स्था	स्थातुम्	for staying
नी	नेतुम्	for taking

Compiled by : N.K.Mishra

स: सा बाल: गच्छति	तौ ते बालौ गच्छत:	ते ता: बाला: गच्छन्ति
त्वं गच्छसि	युवां गच्छथ:	यूयं गच्छथ
अहं गच्छामि	आवां गच्छाव:	वयं गच्छाम:

स: गच्छति - कुत्रगच्छति ? (विद्यालयम्, नगरम्, मन्दिरम्, ग्रामम्)

स: विद्यालयं गच्छति ।	त्वं विद्यालयं गच्छसि ।	अहं विद्यालयं गच्छामि ।
तौ विद्यालयं गच्छत: ।	युवां विद्यालयं गच्छथ: ।	आवां विद्यालयं गच्छाव: ।
ते विद्यालयं गच्छन्ति ।	यूयं विद्यालयं गच्छथ ।	वयं विद्यालयं गच्छाम: ।

The Potential Passive Participle
विध्यर्थ कृदन्त

Roots	तव्यत्	अनीयर्	यत्
दा	दातव्य:/व्या/व्यम्	दानीय:/या/यम्	देय:/या/यम्
गम्	गन्तव्य:	गमनीय:	गम्य:
प्र + आप्	प्राप्तव्य:	प्रापणीय:	प्राप्य:
अधि + इ	अध्येतव्य:	अध्ययनीय:	अध्येय:
कृ	कर्तव्य:	करणीय:	कार्य:
क्री	क्रेतव्य:	क्रयणीय:	क्रेय:
क्षम्	क्षन्तव्य:	क्षमणीय:	क्षम्य:
ग्रह्	ग्रहीतव्य:	ग्रहणीय:	ग्राह्य:
ज्ञा	ज्ञातव्य:	ज्ञानीय:	ज्ञेय:
दृश्	द्रष्टव्य:	दर्शनीय:	दृश्य:
नम्	नन्तव्य:	नमनीय:	नम्य:
पा	पातव्य:	पानीय:	पेय:
भुज्	भोक्तव्य:	भोजनीय:	भोज्य:
भू	भवितव्य:	भवनीय:	भव्य:
श्रु	श्रोतव्य:	श्रवणीय:	श्रव्य:

Compiled by :
N.K.Mishra

क्त्वान्ता :

Roots	क्त्वान्ता:	meaning
गम्	गत्वा	after going
नम्	नत्वा	after bowing
हन्	हत्वा	after killing
पच्	पक्त्वा	after cooking
दृश्	दृष्ट्वा	after seeing
पा	पीत्वा	after drinking
स्था	स्थित्वा	after staying
स्मृ	स्मृत्वा	after remembering
जि	जित्वा	after winning
नी	नीत्वा	after taking
दा	दत्त्वा	after giving
लभ्	लब्ध्वा	after getting
वच्	उक्त्वा	after telling
भू	भूत्वा	after becoming
मन्	मत्वा	after thinking

ल्यबन्ता :

Roots	ल्यबन्ता:	meaning
आ + गम्	आगम्य	after coming
आ + नी	आनीय	after bringing
आ + दा	आदाय	after taking

Compiled by : N.K.Mishra

Roots	क्त ending P.P	क्तवत् endings
कथ्	कथित:/ता/तम्	कथितवत्
हस्	हसित:/ता/तम्	हसितवत्
पत्	पतित:/ता/तम्	पतितवत्
रक्ष्	रक्षित:/ता/तम्	रक्षितवत्
सेव्	सेवित:/ता/तम्	सेवितवत्
कथ्	कथित:/ता/तम्	कथितवत्
याच्	याचित:/ता/तम्	याचितवत्
चिन्त्	चिन्तित:/ता/तम्	चिन्तितवत्
वद्	उदित:/ता/तम्	उदितवत्
ग्रह्	गृहीत:/ता/तम्	गृहीतवत्
स्था	स्थित:/ता/तम्	स्थितवत्
दा	दत्त:/त्ता/त्तम्	दत्तवत्
दृश्	दृष्ट:/ष्टा/ष्टम्	दृष्टवत्
हन्	हत:/ता/तम्	हतवत्
लभ्	लब्ध/ब्धा/ब्धम्	लब्धवत्
नी	नीत:/ता/तम्	नीतवत्
अधि + इ	अधीत:/ता/तम्	अधीतवत्
छिद्	छिन्न:/न्ना/न्नम्	छिन्नवत्
पूज्	पूजित:/ता/तम्	पूजितवत्
त्यज्	त्यक्त:/क्ता/क्तम्	त्यक्तवत्

Compiled by : N.K.Mishra

Present Participle

कम्पमान:/ना/नम्

लभमान:/ना/नम्

याचमान:/ना/नम्

मोदमान:/ना/नम्

शोभमान:/ना/नम्

सेवमान:/ना/नम्

वर्धमान:/ना/नम्

यतमान:/ना/नम्

भूधातोः विकाराः
भवति
भूयते
भूतवान्
भावयति
लट्
भाववाच्ये
क्तवत्
णिच्
तव्यत्
भवितव्यम्

उपसर्गाः

उपसर्गयोगे गम् धातोः रूपभेदाः

प्रतिपरापसमन्ववनिर्निसौ दुरतिदुष्प्रविसूदधिपर्यपि
तदनुचाङभिनी उप, विंशति-द्विसहिते उपसर्ग समाह्वयाः ।।

प्रहरति
आहरति
संहरति
विहरति
परिहरति
उपहरति

Compiled by : N.K.Mishra

Present Participle शतृ प्रत्यायान्ता :

Roots	Meaning	Masculine	Feminine	Neuter
कृ	working	कुर्वन्	कुर्वन्ती	कुर्वत्
गम्	Going	गच्छन्	गच्छन्ती	गच्छत्
वद्	Talking	वदन्	वदन्ती	वदत्
धाव्	Running	धावन्	धावन्ती	धावत्
गण्	Counting	गणयन्	गणयन्ती	गणयत्
जि (जय)	Winning	जयन्	जयन्ती	जयत्
ज्ञा	Knowing	जानन्	जानन्ती	जानत्
स्था	Staying	तिष्ठन्	तिष्ठन्ती	तिष्ठत्
तुष	Pleasing	तुष्यन्	तुष्यन्ती	तुष्यत्
त्यज्	Leaving	त्यजन्	त्यजन्ती	त्यजत्
दा	Giving	ददन्	ददती	ददत्
नम्	Bowing	नमन्	नमन्ती	नमत्
नी (नय)	Taking	नयन्	नयन्ती	नयत्
पत्	Falling	पतन्	पतन्ती	पतत्
भू (भव)	Being	भवन्	भवन्ती	भवत्
नश्य्	Destroying	नश्यन्	नश्यन्ती	नश्यत्
नृत्य्	Dancing	नृत्यन्	नृत्यन्ती	नृत्यत्
घ्रा (जिघ्र)	Smelling	जिघ्रन्	जिघ्रन्ती	जिघ्रत्
चर्	Grazing/Going	चरन्	चरन्ती	चरत्
पा (पिब)	Drinking	पिबन्	पिबन्ती	पिबत्

Compiled by : N.K.Mishra

दशलाकाराणाम् अर्थ :

वर्तमानकाल :	लट्	Present tense
अनद्यतन्भूत :	लङ्	Past imperfect
सामान्यभूत :	लुङ्	Aorist
परोक्षभूत :	लिट्	Past perfect
सामान्यभविष्य :	लृट्	Simple Future
अनद्यतनभविष्य :	लुट्	First Future
आज्ञावाचक :	लोट्	Imperative mood
विधि	वि.लिङ्	Potential mood
आशी	आ.लिङ्	Benedictive
क्रियातिपत्ति :	लृङ्	Conditional

सर्वधातुकलकारा : लट्, लङ्, लोट्, वि.लिङ्

आर्धधातुकलकारा : लृट्, लुङ्, लुट्, लिट्, आ.लिङ्

Compiled by : N.K.Mishra

लकाराः

लङ्
लोट्
आ.लिङ्
लुट्
लृट
लिट्
वि.लिङ्
लुङ्
लट्
लृङ्

ध्यान दीजिए:

१. मूल धातु के बाद य लगाया जाता है।

२. धातु के अन्त में सभी धातुओं में आत्मने पद (सेवते की तरह) के रूप लगते हैं। जैसे- सेवते, असेवत, सेवताम्, सेवेत, सेविष्यते (सभी लकारों का क्रम से प्रथम पुरुष एकवचन)

३. ऋकारान्त धातुओं के अन्तिम ऋ को रि हो जाता है। जैसे – कृ = क्रि+ य + ते (लट् लकार में) = क्रियते, म्रियते, भ्रियते।

१ कर्तृवाच्य से कर्मवाच्य

कर्तृवाच्य	कर्मवाच्य
स: पाठं पठति	तेन पाठ: पठ्यते
त्वं गीतं गायसे	त्वया गीतं गीयते
स: माम् पश्यति	तेन अहं दृश्ये
त्वं पुष्पाणि चिनोषि	त्वया पुष्पाणि चीयन्ते

कर्मवाच्य

मया त्वं दृश्यसे

मया त्वं आहूयसे

शिशुना पय: पीयते

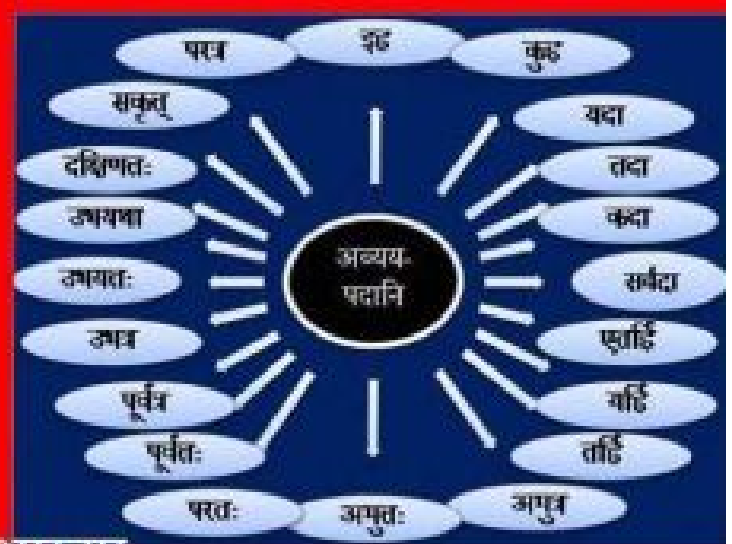
कर्तृवाच्य

अहं त्वाम् पश्यामि

अहं त्वाम् आह्वयामि

शिशु: पय: पिबति

अव्यय-पदानि
यथाशक्ति
परोक्षम्
निरन्तरम्

परत्र
इह
कुत्र
सकृत्
यदा
दक्षिणतः
तदा
उभयथा
कदा
उभयतः
अव्यय-पदानि
सर्वदा
उभत्र
एतर्हि
पूर्वत्र
कर्हि
पूर्वतः
तर्हि
परतः
अमुतः
अमुत्र

संस्कृतं भारतम्

साकम्
समीचीनम्
साक्षात्
सम्यक्
सार्धम्
उपरि
साकम्
अधः
सहसा
अव्यय-पदानि
कदाचित्
सह
कदाचन
कथञ्चन
क्वचित्
कथञ्चित्
क्वचन
किञ्चन
कुत्रचित्
कुत्रचन
किञ्चित्

अद्य
श्वः
परश्वः
उपरि
प्रपरश्वः
इति
ह्यः
इव
परह्यः
अव्यय-पदानि
अहर्निशम्
प्रपरह्यः
अलम्
सद्यः
अपि
अधुना
अपरञ्च
साम्प्रति
अन्ततः
साम्प्रतम्
इदानीम्

उपसर्गाः
संस्कृतं भारतम्
प्र
परा
अप्
सम्
अनु
अव
निस्
निर्
दुस्
दुर्
वि
आङ्
नि
अधि
अपि
अति
सु
उत्
अभि
प्रति
परि
अप्

अधि विभक्त्यर्थे	अति असम्प्रत्यर्थे	अनु आनुपूर्व्ये
उप् सामीप्ये	इति शब्दप्रादुर्भावे	स यौगपद्ये
सु समृद्धौ	अनु पश्चात्	स सादृश्ये

दुर् व्यृद्ध्यर्थे	अनु योग्ये	स सम्पत्तौ
निर् अभावे	प्रति वीप्सायाम्	स साकल्ये
अति अत्यये	यथा अनतिवृत्तौ	स अन्ते

शतृप्रत्यये विविधधातूनां रूपाणि

- क्रियायाः निरन्तरार्थकत्वस्य बोधनार्थं शतृप्रत्ययस्य शानच् प्रत्ययस्य प्रयोगः भवति । यथा- रामः गच्छन् अस्ति । अथवा गम्यमानं रामं पश्य । अत्र प्रथमे वाक्ये रामस्य गमनक्रिया आरब्धा परं सम्पन्नं न जातम् । अर्थात् गमनक्रिया प्रचलति एव । अतः अत्र शतृ प्रत्ययस्य प्रयोगः । एवमेव द्वितीये वाक्ये कथयति यत् गमनक्रिया क्रियमाणं रामं पश्य । अर्थात् अत्रापि क्रिया न समाप्ता । अतः अत्रापि शानच् प्रत्ययः ।
- अस्यापि एतेषां प्रत्ययान्तशब्दानां रूपाणि सुबन्तपदवत् त्रिषु लिङ्गेषु प्रचलति ।

धातु	शतृ	धातु	शतृ	धातु	शतृ
अस्	सन्	खाद्	खादन्	आप्	आप्नुवन्
गण्	गणयन्	आ ह्वे	आह्वयन्	गम्	गच्छन्
इष्	इच्छन्	गै	गायन्	कथ्	कथयन्
ग्रह्	गृह्णन्	कृ	कुर्वन्	घ्रा	जिघ्रन्
कृष्	कर्षन्	चर्	चरन्	क्रीड्	क्रीडन्
श्रु	शृण्वन्	क्री	क्रीणन्	चल्	चलन्

क्तप्रत्यये विविधधातूनां रूपाणि

क्तप्रत्ययः भूते अर्थे भवति ।

यथा –रामः अगच्छत् इत्यस्य स्थाने रामः गतः इति क्त प्रत्यये, रामः गतवान् इति क्तवतूप्रत्यये च भवति । अत्र प्रायः कर्मवाच्ये क्त प्रत्ययः भवति तथा कर्तृवाच्ये क्तवतू प्रत्ययः भवति । क्त क्तवतू प्रत्ययान्तपदस्य रूपाणि त्रिषु लिङ्गेषु प्रचलति । यथा- गम् धातोः

गतम्	गते	गतानि
गतः	गतौ	गताः
गता	गते	गताः
गतवान्	गतवन्तौ	गतवन्तः
गतवत्	गतवते	गतवतानि
गतवती	गतवत्यौ	गतवत्यः

उपरि	अधः	वामतः	पुरतः
			
on	under	next to	in front of
पृष्ठतः	मध्ये	परितः	अन्तः
			
behind	between	around	through